

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. Валери Стоилов Стоянов, доктор по психология, кат.
„Психология”, Юридически факултет на Варненски свободен университет
„Черноризец Храбър”

относно дисертационен труд на тема:

**„Нагласи на българската и арабската жена към сключване на
брак и раждане на деца в епохата на глобализация”,**

за присъждане на ОНС „доктор” по професионално направление 3.2.
Психология (Обща психология),

на **ГАНКА ЙОРДАНОВА ИВАНОВА**

I. Общо представяне на дисертационния труд, актуалност на темата и резултати от изследването.

През последните десетилетия у нас се наблюдават противоречиви социални нагласи по отношение сключването на брак, раждането и отглеждането на деца. Все повече млади двойки практикуват алтернативни форми на съжителство, а ценностите като цяло са в период на трансформация. Глобализацията на икономиката и настъплението на информационните технологии, които заличиха граници, както и провокираните миграционни процеси, водят, от една страна до тенденции за унификация на нагласи и ценности, а от друга – до конфликти и противоречия. Намалява ролята на традициите и религията като консолидиращ, запазващ идентичността фактор. Разгръщат се социално-икономически, социалнопсихични и културни явления, непознати до момента, които чакат своето научно обяснение. В контекст на казаното, дисертационният труд на Ганка Иванова е посветен на актуален и значим за човечеството проблем. Актуалността на темата сполучливо е формулирана в увода на труда. Докторантът подчертава недостига на знание по отношение влиянието на глобалните процеси върху основната структурна клетка на обществото – семейството и върху нагласата за раждането и отглеждането на деца. Това мотивира докторанта да

осъществи крос-културно изследване, като основната цел която си поставя е да се осъществи сравнителен анализ на брака като ценност в две култури – българска и арабска. И двете култури са колективистични по своята същност, макар и с разлики в ядрото си, идваща от различните религиозни системи, които задават ценностните ориентации и взаимодействията между хората в обществото и на обществото с останалите общества. Точно затова смятам, че подобна тема съдържа огромен потенциал за значими анализи и разработването ѝ е предпоставка за по-задълбочено опознаване на икономическите, социалните и социалнопсихичните процеси, които се разгръщат в различни части на света.

Дисертационният труд е в обем от 313 страници компютърна разпечатка, като структурно се състои от увод, три глави, изводи, приложения с използваните методики и списък на използваната литература. Резултатите от емпиричното изследване, представени в трета глава, са илюстрирани с 234 таблици и 10 фигури.

Списъкът на използваната литература се състои от 151 източника на кирилица и латиница. Прави впечатление, че са използвани източници с официални изследвания в двете култури по теми корелиращи с дисертационния труд, които много често са анализирани и отнесени към актуалното изследване на докторанта.

В първа глава се анализират бракът и семейството като социални и социалнопсихични явления. Изяснена е и същността на нагласите и взаимовръзките нагласи-ценности. На тази основа се представя бракът като ценност. Анализите са задълбочени, ориентирани към постигане на заложената цел и се базират на теоретичните модели за същността на ценностите на Хофстеде, Иглекхарт, Шварц и Рокич.

Във втора глава се прави анализ за влиянието на исторически, социално-икономически, религиозни и социалнопсихични фактори върху динамиката в развитие на брака като институция в двете култури – българската и арабската. Особен акцент е поставен върху явлението през последните десетилетия.

Третата глава представя крос-културно емпирично изследване, чиято основна цел е “...сравнителен анализ на брака като ценност в двете култури – българска и арабска (емиратска).” (с.128). Прави впечатление, че в две трети от обема на дисертационния труд се представя собственото за докторанта емпирично изследване, което е изключително позитивен факт. Формулирани са седем адекватни и съответстващи на модела на изследването хипотези. Подбраните методи за изследване – анкета подготвена от докторанта, ранжиране на ценности по модела на Рокич и

метода на недовършените изречения, напълно удовлетворяват очакванията за постигане на целта.

Изследването е проведено с две хомогенни извадки от по 100 жени – студенти, подбрани чрез стъпка от първоначални списъци с по 700 обучаеми от женски пол от два университета. Участниците в изследването се обучават в бакалавърска степен в подобни специалности в Абу Даби - Обединени арабски емирства (Ал Кхауаризми университет) и Варна (Варненски свободен университет). Средната стойност на възрастта за българската извадка е 23,86 години, а стандартното отклонение е 7,93. При арабската – 23,50 години средна възраст и 7,40 стандартно отклонение. Няма статистическа разлика в двете групи по фактора възраст ($p > 0,05$). Двете извадки са хомогенни по факторите пол и възраст.

Докторантът създава модел за крос-културно изследване, при който то се осъществява по единна методика в двете култури. Приемам предложения от докторанта модел за крос-културно изследване, като адекватен на целта на изследването и като осигуряващ необходимата надеждност и валидност, още повече, че се създава възможност да се валидират резултатите от една методика, с резултатите от другите две.

Теоретичната част на дисертационния труд е разработена с разбиране на проблематиката и е показана способност за критична оценка на съществуващите теоретични модели и резултатите от емпирични изследвания по корелиращи с дисертационния труд теми, както и възможността за приложението им за конкретните цели на настоящото изследване. След всеки параграф и в края на всяка глава са представени адекватни изводи, ориентирани към целта на дисертационния труд и заложените хипотези.

Моделът на емпиричното изследване е адекватен на поставената цел и формулираните за проверка хипотези. Известни са на научната общост големите трудности при осъществяването на крос-културни изследвания, отнесени до валидността на направените заключения. Преценявам предложения от Ганка Иванова модел за изследване и включените в него методики, като оптимални за постигане на целта. Емпиричната информация е обработена адекватно статистически, чрез използване на дескриптивна статистика, корелационен анализ, t – критерий на Стюдънт и непараметрични методи. Направени са задълбочени изводи, които са сериозна предпоставка за разширяване на изследванията до представителни извадки и планиране на конкретни програми за минимизиране на ерозиращото влияние на глобализацията върху ценностната система, особено на по-младите хора.

Като цяло, емпиричното изследване е прецизно планирано и проведено, а емпиричната информация подходящо обработена и анализирана.

Дисертационният труд притежава научни и научно-приложни приноси, в актуална област на психологическото познание. Фактът, че дисертационният труд се публикува като монография от Abu Dhabi, Emirates Center for Strategic Studies and Research, сам по себе си говори за актуалността на темата и нейната значимост от една страна, а от друга - за качеството на научния труд, създаден от докторант Ганка Иванова.

Авторефератът отразява изцяло съдържанието на дисертационния труд.

II. Научни и научно-приложни приноси:

Дисертационният труд дава основание за формулиране на следните научни и научно-приложни приноси:

1. Направен е сравнителен анализ на религиозни, икономически, културни и социални фактори, които оказват влияние върху формирането на специфични нагласи към брака и семейството като институция и отглеждането на деца в две култури - българска и арабска (емиратска). Изведени са съществени различия в ценностните ориентации на младите жени в двете култури, като резултат от взаимодействието на културни и глобализационните процеси.

2. Изяснена в сравнителен план е динамиката на промените на семейството като институция в двете култури - българската и арабската (емиратската), в контекста и под влияние на глобализацията.

3. Синтезиран е методологичен модел на крос-културно изследване за брака като ценност и готовността на младите жени за сключване на брак и отглеждане на деца. Моделът е верифициран емпирично.

4. Идентифицирани са и са анализирани различията във влиянието на процеса на глобализация върху готовността на българската и арабската (емиратската) жена за сключване на брак, раждане и отглеждане на деца.

5. Анализирана и подчертана е ролята на религията като консолидиращ семейната институция фактор, който насърчава брака, раждането и отглеждането на деца.

III. Заключение

Представеният дисертационен труд е цялостно и актуално изследване в значима област на психологическото познание. Има характеристики на завършен монографичен труд. Научните приноси са от теоретичен и приложно-практичен характер. Това ми дава основание да препоръчам на уважаемите членове на научното жури, напълно убедено, да гласуват за присъждането на **Ганка Иванова на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.2.Психология (Обща психология).**

24.07.2016 г.

Гр. Варна

Изготвил становището:

Проф. д-р Валери Стоянов